

УДК 929:821.161.2.09-6

Інна Галак

ЛИСТИ МИКОЛИ ТА СОФІЇ ЧЕРНЯВСЬКИХ ДО ПАВЛА ТИЧИНИ

LETTERS FROM MYKOLA AND SOFIA CHERNIAVSKI TO PAVLO TYCHUNA

DOI: 10.58407/litopis.260114

© І. Галак, 2026. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0632-8782>

Мета статті – дослідити та проаналізувати епістолярний діалог між поетами Миколою Чернявським (1868–1938) та його молодшим колегою Павлом Тичиною. У статті також висвітлено окремі факти життя родини репресованого письменника на основі листа його дружини з фондової колекції П. Тичини (ЦДАЛМ).

Епістолярій М. Чернявського, на жаль, мало вцілів, здебільшого розкиданий по різних фондах інших персоналій, однак і в такому стані він є важливим джерелом для розкриття маловідомих сюжетів в біографії митця, допомагає відтворити коло спілкування письменника в останні десятиріччя його життя. Відомо, що М. Чернявський в 20-х – на початку 30-х рр. XX ст. підтримував ділові й дружні стосунки із Сергієм та Петром Єфремовими, Володимиром Дурдуківським, Миколою Зеровим, Павлом Филиповичем, Миколою Хвильовим, редакційною колегією журналу «Червоний шлях» тощо. Листи до П. Тичини не тільки висвітлюють літературну та видавничу взаємодію, але й розкривають внутрішній світ поета, стан його душі, літературні смаки, допомагають зрозуміти оцінку М. Чернявським тих чи інших тогочасних явищ і подій.

У статті для систематизації та класифікації листів використано описовий та логічний **методи**, а також **культурно-історичний** для з'ясування історичної, політичної, культурної ситуації, відображеної в листуванні. Біографічний метод допоміг реконструювати послідовність та взаємозумовленість подій, про які йдеться в листах, розтлумачити їх зміст та значення в житті Миколи й Софії Чернявських та їх адресата.

Новизною роботи є те, що листи Миколи та Софії Чернявських до Павла Тичини подаються цілісним корпусом, супроводжуються примітками й коментарями та розглядаються не тільки в контексті біографії письменника, а й літературного процесу та історичної ситуації др. пол. 20-х – поч. 40-х рр. XX ст. Три листи М. Чернявського¹, датовані 1925, 1926, 1929 рр., є важливим інформативним джерелом про життя і творчість поета в 20-х рр., про характер його спілкування з П. Тичиною як одним із редакторів журналу «Червоний шлях» і просто як з людиною та митцем. Уперше публікується лист Софії Чернявської до П. Тичини, написаний у 1940 р., який становить історіографічну цінність, бо не тільки увиразнює трагедію митця, який став невинною жертвою сталінських репресій, а й своїм змістом свідчить проти антигуманної сутності тоталітарної системи, яку відчула на собі вдова письменника.

Висновки. Попри фрагментарність збереженого листування Миколи Чернявського до Павла Тичини, ці листи (разом із листом Софії Чернявської) інформативно заповнюють маловідомі сторінки життя і творчості херсонського письменника та його родини.

Ключові слова: епістолярій, листи, Микола Чернявський, Павло Тичина, Софія Чернявська, «Червоний шлях».

¹ Вперше листи М. Чернявського до П. Тичини були опубліковані в книзі «Микола Чернявський. Доля та Голгофа» (Харків: Експрес-книга, 2019) без науково-довідкового апарату та з помилками в їх текстах через нерозпізнаний почерк. Цією публікацією ми прагнемо виправити допущені неточності, що можуть призвести до недостовірного відтворення змісту листів та стилю письменника.

The purpose of the publication is to research and analyze the epistolary dialogue between poets Mykola Cherniavskiy (1868–1938) and his younger colleague Pavlo Tychyna. The article also highlights some facts from the life of the repressed writer's family based on a letter from his wife from the P. Tychyna's fund collection (CNAMLA).

Unfortunately, little of M. Cherniavskiy's epistolary work has survived, and is mostly scattered among various collections of other personalities. However, even in this state, it is an important source for revealing little-known plots in the artist's biography, helping to recreate the writer's circle of communication in the last decades of his life. It is known that M. Cherniavskiy in the 1920s – the early 1930s maintained business and friendly relations with Serhii and Petro Yefremov, Volodymyr Durdukivskiy, Mykola Zerov, Pavlo Filipovych, Mykola Khvylovyi, the editorial board of the magazine "Chervony Shlyakh", etc. Letters to P. Tychyna not only shed light on literary and publishing interaction, but also reveal the poet's inner world, his state of mind, literary tastes, and help to understand M. Cherniavskiy's assessment of certain contemporary phenomena and events.

The article uses descriptive and logical methods to systematize and classify letters, as well as **cultural-historical methods** to clarify the historical, political, and cultural situation reflected in the correspondence. The **biographical method** helped to reconstruct the sequence and interdependence of the events mentioned in letters, to explain their content and significance in the lives of Mykola and Sofia Cherniavskiy and their addressee.

The novelty of the work is that letters of Mykola and Sofia Cherniavskiy to P. Tychyna are presented as a complete corpus, accompanied by notes and comments, and considered not only in the context of the writer's biography, but also of the literary process and historical situation of the second half of the 20s – the early 40s of the 20th c. Three letters from M. Cherniavskiy, dated 1925, 1926, and 1929, are an important source of information about the poet's life and work in the 1920s, about the nature of his communication with Tychyna as one of the editors of the magazine "Chervony Shlyakh" and simply as a person and artist. For the first time, a letter from Sofia Cherniavskaya to P. Tychyna, written in 1940, is published, which is of historiographical value, because it not only expresses the tragedy of the artist, who became an innocent victim of Stalinist repressions, but also, with its content, testifies against the inhumane essence of the totalitarian system, which the writer's widow experienced.

Conclusions. Despite the fragmentary nature of the preserved correspondence of Mykola Cherniavskiy to P. Tychyna, these letters (together with the letter of S. Cherniavskaya) informatively fill in the little-known pages of the life and work of the Kherson writer and his family.

Key words: epistolary, letters, Mykola Cherniavskiy, Pavlo Tychyna, Sofia Cherniavskaya, "Chervony Shlyakh".

Микола Чернявський (1868–1938) – український поет, прозаїк, мемуарист, видавець, педагог та громадський діяч – в українську літературу увійшов, зокрема, як автор ліричних поезій про степовий край Донеччини і Таврії, співець Дінця – річки свого дитинства. Модерністськими шуканнями позначена проза М. Чернявського. Разом із Б. Грінченком та М. Коцюбинським він став упорядником літературного альманаху «Дубове листя» (1903) на згадку про П. Куліша. А в спілці з М. Коцюбинським 1905 р. видав альманах «З потоку життя». У листі-зверненні упорядники закликали письменників до «ширшого кола обсервації», урізноманітнювати сюжети, збагачувати літературу новими темами та образами. Упорядкований М. Чернявським альманах «Перша ластівка» (1905) – це видання творів письменників-початківців, метою якого було улити нову силу в українську культуру, допомогти молодим авторам стати на літературну дорогу. Однак об'єктивна оцінка ваговитого творчого спадку М. Чернявського, його місця в літературному процесі унеможлилювалася роками заборон і замовчувань в умовах советського тоталітаризму. Його постать на довгий час була вилучена з літературного процесу, а самого письменника репресовано та розстріляно в часи сталінського терору.

Про початок комунікації між М. Чернявським і П. Тичиною на сьогодні відомо небагато, поки неможливо точно вказати час їхнього знайомства. Проте спільним у біографії обох поетів можна назвати їх чернігівський період життя. Із Черніговом у М. Чернявського пов'язані 1901–1903 рр., коли він працював у губернському земстві. У 1900 р. вступає на навчання в Чернігівське духовне училище дев'ятирічний Павло Тичина. Тоді ж він починає співати в архієрейському хорі при Єлецькому монастирі. Можна припустити, що ці співи слухав, відвідуючи службу, і М. Чернявський, колишній учитель церковного співу і музики в Бахмутському духовному училищі. Літературні суботи М. Коцюбинського майбутній поет почне відвідувати вже значно пізніше, коли М. Чернявського в місті не буде. Але саме М. Коцюбинський зближує ці дві постаті на чернігівських перехрестях долі: у житті і М. Чернявського, і П. Тичини він відіграє помітну роль.

Уміщений у 12-томному зібранні творів та датований 1 березня 1924 р., лист П. Тичини до М. Чернявського говорить про те, що листування між митцями почалося раніше. П. Тичина повідомляє, що цензурою відхилено оповідання М. Чернявського «Махровий» (уперше буде надруковано в 1929 р. у 5 т. «Творів» письменника) і пояснює причину:

«Халхлія завжди в чорному тілі содержиться»². Наступний лист датований 12 червня 1924 р. Зміст обох листів засвідчує, що це було частково офіційне (бо йшлося про видання творів), але більше дружнє листування.

П. Тичина надіслав старшому колезі свою поетичну збірку «Вітер з України», а згодом «книжки моїх товаришів, які цінують Вас дуже, і ноти (у Вас хтось грає)»³. Пише він про своє враження від прочитаних творів М. Чернявського, повідомляє про плани друкувати його вірш «Старий ліс»⁴, цикл «Дими нагірні»⁵. А також висловлює пропозицію: «можна було у Держвидаті⁶ маленьку збілочку подати. Там зараз завідують літератори-гартіванці⁷, гадаю, що скоро видрукували б»⁸. Тоді ж у листі заходить мова і про відпочинок у господі Чернявських: П. Тичина припускає таку можливість у липні, якби вдалося. Однак більш очевидно, що зустріч поетів відбулася того ж року в Харкові. Улітку Микола Чернявський відвідав Катеринослав, рідну Донеччину, Київ, а перед тим – Харків, де він познайомився з молодшим поколінням літераторів, зустрівся з П. Тичиною та Миколою Хвильовим, які справили на письменника незабутнє враження. Обом їм він присвятить поезії, що увійдуть у цикл «На голосних просторах» (1924–1925), а спершу будуть надруковані у дніпропетровському часописі «Зоря» (1925, ч. 8).

У тональності листів М. Чернявського до П. Тичини звучить довірливість і шанобливе ставлення до адресата. З їх змісту зрозуміло, що М. Чернявський, не зважаючи на те, що був кораблем у «забутій пристані», як він охарактеризував своє місце в тогочасній літературі та свою віддаленість від столичного життя, досить уважно стежив за його перебігом і складав йому свою оцінку. До таланту ж П. Тичини він ставиться з пієтетом, один із листів старший колега так і починає: «Любий поете!» У листах бачимо взаємне зацікавлення творчістю, обмін рукописними творами та книгами. У травні 1924 р., плануючи поїздку в Харків, М. Чернявський зв'язався братові Дмитру: «Попоїздити мені обов'язково треба, щоб провітритись, побачити людей, поговорити з ними, послухати їх, вслухатись і в свою душу серед нових обставин. Може, вдасться що зробити і в справах літературних»⁹. З листів до П. Тичини стають зрозумілими результати поїздки до Харкова: і нові знайомства, і справи літературні, а оте «вслухатись і в свою душу серед нових обставин» свідчить про намагання знайти своє місце в тогочасному літературному житті, проте залишитися митцем, який «ніколи не змів і не хотів догоджати кому-небудь своїми творами». Щодо можливих відвідин П. Тичиною Херсона, то, очевидно, М. Чернявський сподівається під час зустрічі розпитати Тичину про його поїздку за кордон, про те, кого там бачив і з ким розмовляв з кола українських вигнанців-емігрантів, звідси ж і зацікавлення Олександром Олесею: «Чи не бачили його під час своєї подорожі?» Цікаво, що М. Чернявський розуміє, що П. Тичина в цій закордонній поїздки не почувався вільним: «Шкода тільки, що їздили в компанії, а не самостійно: харківська атмосфера (до певної міри) обгортала Вас і запевне шкодила свіжості й гостроті вражень». Така (хоч і делікатна) відвертість говорить про ставлення до П. Тичини як до людини споріднених поглядів не тільки в мистецтві, але й ідеологічно. Можливо, тому М. Чернявський пропонує читати не тільки те, що «на папері. А інше – в інтуїції».

Листування поетів обірвалося через арешт М. Чернявського за звинуваченням у належності до Спілки визволення України¹⁰, і поки невідомо, чи було відновлене згодом.

У щоденникових записах Павла Тичини в Кисловодську є такий (датований 2 жовтня 1940 р.): «Завше, як я голублю та по голівці гладжу Лїду, мені спливають перед очі і М. Філянського дружина, і Чер[нявського] М.

² Тичина П. Зібрання творів: У 12 т. / Упор. С. Гальченко; ред. М. Жулинський. Київ, 1990. Т. 12, кн. 1: Листи. С. 24.

³ Там само. С. 33.

⁴ Вірш М. Чернявського, написаний 1917 р., через символічно-алегоричну образність якого вітається Українська революція; уперше був надрукований в ж. «Червоний шлях», 1924, ч. 6.

⁵ «Дими нагірні» – поетичний цикл із двох віршів, присвячений пам'яті сина Олександра. Уперше надруковано у десяти томному виданні творів М. Чернявського (Твори. Том 10. Харків: Вид-во «Рух», 1931).

⁶ Держвидат – Державне видавництво України (ДВУ). Під різними назвами та формаціями діяло з 1919 по 1934 рр. Випускало художню, навчальну, наукову літературу, а також альманахи, журнали, зокрема «Плуг», «Гарт», «Червоний шлях», «Життя й революція», «Критика». Серед його співробітників – В. Блакитний, М. Йогансен, В. Коряк, С. Пилипенко, П. Тичина.

⁷ Гартіванцями П. Тичина називає членів спілки українських пролетарських письменників «Гарт», організованої 1923 р. в Харкові, ідеологом й очільником якої був В. Еллан-Блакитний. До «Гарту» входили П. Тичина, М. Хвильовий, М. Йогансен, І. Дніпровський, О. Копиленко, Ю. Смолич, І. Кулик, В. Коряк та ін.

⁸ Тичина П. Зібрання творів. Т. 12, кн. 1: Листи. С. 34.

⁹ Лист М. Чернявського до Дмитра Чернявського від 3 травня 1924. *Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського*. Колекція Музею Панаса Саксаганського (МПС).

¹⁰ Спілка визволення України (СВУ) – вигадана органами ГПУ організація, що нібито утворена 1926 р. і викрита в 1929 р. За звинуваченням до її належності було притягнуто українську інтелігенцію, переважно старшого покоління, активних учасників Української революції, у минулому чільних діячів українських партій, організацій, товариств, діячів УАПЦ, заможне українське селянство.

Бідні-бідні – ну чим вони винні?

Як самі ж М. Ч[ернявський] та М. Ф[ілянський]»¹¹.

Доля репресованих і розстріляних письменників і їх дружин, екстрапольована на особисту родину в момент ніжності до дружини, свідчить про особливий травматичний стан поета і про його розуміння несправедливості того, що відбулося.

У той час, коли П. Тичина (з 12 вересня по 3 жовтня 1940 р.) перебував на відпочинку в Кисловодську, на його київську адресу надійшов лист з Херсона від Софії Василівни Чернявської – дружини репресованого письменника, в якому лунав крик про допомогу. Важко відповісти, чи щоденниковий запис від 2 жовтня викликаний цим листом (можна припустити, що кореспонденцію було переадресовано за місцем перебування адресата, і П. Тичина прочитав цей лист, перебуваючи ще на Кавказі). У листі є підкреслення червоним олівцем, зроблені, імовірно, П. Тичиною, які виокремлюють суть проблем, з якими звернулася до нього Софія Чернявська: 1) загроза втратити власне житло; 2) пошук відомостей про долю чоловіка. На першій сторінці листа є запис: «Відповів 17. X». Наразі лишається відкритим питання, чи допоміг і як саме П. Тичина обездоленій вдові свого старшого колеги.

Отже, листи Миколи Чернявського та лист його дружини Софії Василівни до Павла Тичини є важливим інформативним джерелом для дослідження біографії, творчих взаємин, перебігу літературного процесу та досягнення долі репресованих людей та їх родин. А також можуть стати важливим кроком для подальшого вивчення теми спілкування між М. Чернявським і П. Тичиною.

ДОКУМЕНТИ

Документи-автографи написані чорнилом рукою М. Чернявського і надіслані з Херсона до Харкова. До двох листів збереглися конверти з адресою, поштовими штемпелями та марками. Перший лист має неповне датування, тому точнішу дату встановлюємо за харківським штампом – 8 травня 1925 р. (херсонський штамп нерозбірливий). Лист від 11 вересня 1929 р., крім автографу, має друковану копію.

Листи подаються зі збереженням авторського правопису, зокрема написання слів з великої літери, разом чи окремо, та сучасною пунктуацією.

Лист Софії Чернявської наводимо нижче мовою оригіналу (російською) зі збереженням його граматично-стильових особливостей.

* * *

[Конверт]
Харків,
Пл. Розі Люксембург,
буд. 23, був. «Асторія».
Редакція журн. «Червоний Шлях».
Павлу Григоровичу Тичині
[Дата на поштовому штампі: Харків – 08.05.1925].

Любий поете!

Не так давно довідався, що Ви вже повернулися з подорожі в Європу¹². Думав, що поїдете й до Америки, й тому не ждав такого скорого повороту. Певно, Ви багато бачили цікавого і, може б, коли побачитись, дещо розказали. Побачити Європу в теперішній час – це чогось варто, а тим більше – українцеві, а того пущє – поетові.

Колись зібрались ми з Коцюбинським удвох проїхатись по Європі до Італії. Він з'їздив потягом, а я – думкою. На тім справа й кінчилась. Не довелось мені побачити чужих країв і здалека поглянути на Україну: прикипіла до серця й не одорвеш її... Так уже в тій спайці й загинуть доведеться.

А Вам завидую: набрались свіжих вражень у молоду душу. Шкода тільки, що їздили в компанії, а не самостійно: харківська атмосфера (до певної міри) обгортала Вас і запевне шкодила свіжості й гостроті вражень.

Я перед Вами дуже винуватий, що не встиг до від'їзду Вашого подякувати за «Вітер»¹³. Хотілось в віддяку послати й Вам віршів, а вони ще не були дописані і переписані. Тепер роблю те й друге: і сердечно дякую за гарний подарунок і посилаю Вам свої вірші, з яких побачите, які любі мені Ваші твори («Поет», «В забутій пристані»¹⁴).

¹¹ Тичина П. Зібрання творів: У 12 т. / Ред. О. Гончар. Київ: Наукова думка, 1983. Щоденникові записи. Листи: Т. 11–12. С. 87.

¹² У грудні 1924 р. – пер. пол. 1925 р. Павло Тичина у складі першої офіційної письменницької делегації разом із Валер'яном Поліщуком та Олесем Досвітнім відвідав низку європейських країн: він побував у Берліні, Празі, Парижі, Гамбурзі, Дрездені, Лейпцигу тощо. З листа М. Чернявського зрозуміло, що на початку травня П. Тичина вже повернувся в Харків.

¹³ «Вітер з України» (1924 р.) – поетична збірка П. Тичини.

¹⁴ Вірші «Поет», «В забутій пристані» увійшли в цикл М. Чернявського «На голосних просторах» (1924–1925 рр.), окремі вірші циклу друкувалися в українській радянській періодиці, згодом опубліковані у 10-му томі (1931 р.) «Творів» письменника.

На жаль, в час 30-річного ювілею своєї літературної праці не можу послати Вам нічого друкованого, а посилаю рукопис, ніби живемо в часи Сковороди. Це дуже характерно для сучасної України (добі «диктатури»): вона зараз така багата на молоді таланти (самих плужан¹⁵ – тисячі!), така пишна і розкішна, що й не дивляться на нашого брата, що колись так ревно про сяке-таке убрання для неї дбали. Ну що ж, дай їй, Боже, в тому, що має, красно ходити і грішним тілом проти сонця не світити! Хоч це їй дуже, здається, подобається.

Посилаю Вам свою інтерлюдію «На голосних просторах». Буде це, мабуть, пісня лебедина на моїх вечірніх водах. Збережіть собі рукопис на пам'ять про людину, котра за короткий час знайомості устигла полюбити Вас. Дайте його прочитати Хвильовому¹⁶ і – коли знайдете зручним – Пилипенкові¹⁷, Доленго¹⁸ й Корякові¹⁹. Останній при зустрічі загадував мені, чи не міг би я чого написати про Донбас. Ну, я певне написав не те, чого йому бажалося! Взагалі я ніколи не вмів і не хотів догоджати кому-небудь своїми творами.

Мене турбує Хвильовий. Двічі я писав йому і від його ні згуку. Чи листи мої не дійшли до його, чи й не знаю що. Запитував про долю рукописів моїх, переданих до «Черв[оного] Шл[яху]» про видання «Димів нагірних» і про видання взагалі моїх творів Держвидавом²⁰. І на все – відповідь мовчання. Це, повторюю, турбує мене. Не так мої справи, – на їх я дивлюсь песимістично – як сам Хвильовий. Що з ним? Як його здоров'я? Він так просто й щиро забрав до себе симпатії мого серця, що воно сумує по ньому, як по рідному.

А я все-таки ні, ні та й грію надію, що Ви приїдете до мене в гості. А може, й Хвильовий. Так-таки, ні по якій справі, а щоб полежати, посидіти, відпочити. А може, й подумати й пописати. У мене тихо й просторо. Живемо ми зараз з жінкою в 4-х кімнатах. Є садок-квітник. Є (в Херсоні) Дніпро, і плавні, і шаланди, й пароплави. Можна буде й покупатись. Одного мало, ой як мало! – людей, і по їх душа сумує.

Ну, ось і все на папері. А інше – в інтуїції.

Ах, забув. Коли-таки друкуватимуться мої «Дими нагірні» (дякуючи Вам), то, будь ласка, не одмовтесь доглянути за виданням і продумати коректу по моєму рукописові, що мається у Вас. Бо машиністка, як догадуюсь по віршу, видрукованому в «Ч[ервоному] Шл[яху]» ч. 7 наробила чимало помилок. І у тому маленькому віршикові аж три їх: 1) у хиб²¹ах війн, замість – у хугах війн, 2) лиш п'їтьма і рев, замість – лиш п'їтьма й рев, 3) ось-ось лине якась година, а треба мине.

Отак! Довелось листа кінчати друкарськими помилками. Вибачте.

Стискаю щиро Вашу руку.

Ваш М. Чернявський

1925. V

PS. Забув, які з моїх херсонських брошюрок²² у Вас маються і яких нема: чи поезії («Молодість»), чи прози? Напишіть – дішло.

(ЦДАЛМ. Ф. 464.Тичина П.Г. Оп. 1. Спр. 7832. Арк. 1–2 зв. Автограф).

* * *

[Конверт]

Харків

Спартаківський пров. 3,

Редакція «Червоного Шляху»

Вп. Павлу Григоровичу

Тичині

Любий Павле Григоровичу!

Зовсім несподівано оце пишу до Вас.

Написавши два листи – до т. т. Панча²³ й Хвильового – і передавши Вам через останнього вітання, пішов у свій садок, позмітав із доріжок осінні листя, напоїв душу холодною осінньою красою хризантем, і захотілось написати до Вас. Чого? Перше: спитати, як живете у тому Харкові після

¹⁵ Плужанами називали членів спілки селянських письменників «Плуг» – у 1920-х рр. найчисельнішої літературної організації в Україні.

¹⁶ Микола Хвильовий (1893–1933) – український прозаїк, поет і публіцист, один із найвідоміших представників літератури розстріляного відродження, ініціатор літературної дискусії 1926–1928 рр., лідер літературної організації ВАПЛІТЕ. На час знайомства з М. Чернявським був членом «Гарту», членом редколегії журналу «Червоний шлях». Познайомився у Харкові влітку 1924 р., підтримував з поетом листовний зв'язок.

¹⁷ Сергій Пилипенко (1891–1934) – український письменник, журналіст, громадський діяч, засновник і керівник Спілки селянських письменників «Плуг», редактор однойменного журналу.

¹⁸ Михайло Доленго (1896–1981; літературний псевдонім вченого-ботаніка Михайла Клокова) – поет, літературний критик. Активно співпрацював із ж. «Червоний шлях».

¹⁹ Володимир Коряк (1889–1937) – літературознавець і критик. У різний час приналежний до літературних організацій «Гарт», ВСПП, один із організаторів СРПУ. Під час літературної дискусії 1925–1928 рр. – один із головних опонентів М. Хвильового. У 1930-х рр. відомий ортодоксальною критикою окремих літераторів.

²⁰ Держвидав – Державне видавництво України (ДВУ) (Див. посилання 5).

²¹ Тут і далі підкреслення автора.

²² М. Чернявський має на увазі ювілейне видання своїх поетичних творів у трьох частинах «Молодість», що вишло у Херсоні 1920 р.

²³ Петро Панч (1891–1978) – український письменник. Належав до літературних організацій «Плуг», ВАПЛІТЕ, ВУСПП. Був співробітником ж. «Червоний Шлях».

Криму²⁴, а друге: попрохати Вас прислати мені Ваших віршів, написаних у Криму й після Криму. Так хочеться поезії, мов манти небесної!

На тому тижні, на уроках у профшколі, знайомлячись з Олесем²⁵, прочитували класом кращі поезії його з першої книжки²⁶ і з «Що-року»²⁷. І я знов і знов по собі й по учнях, особливо дівчатах, переконався, який Олесь яснофарбний, ніжний, палкий і дужий в досяганнях високого й натхненного. За його

Соловей, стуливши очі,
В келих ночі срібло точе²⁸ –

хотілось просто поцілувати його в чоло, як юнак цілує вперше дівчину, що в неї смертельно закаханий.

Як то й де він, наш ясногранний солітер²⁹ поетичний перебуває за кордоном? Чи не бачили його під час своєї подорожі?³⁰ У мене серце щемить, коли уявляю собі його в тому вільному вигнанні.

Нехай Доля береже Вас і музу Вашу.

Ждатиму від Вас доброго каміння, хоч, може, ще й не одшліхтованого. Не біда, опісля одшліхтує, а тепер пришліть таке, як є.

Ждатиму.

Ваш М. Чернявський

1926. XI. 14.

(ЦДАЛМ. Ф. 464.Тичина П.Г. Оп. 1. Спр. 7832. Арк. 1–2 зв. Автограф).

* * *

Дорогий Павле Григоровичу!³¹

Студентка з Полтавщини передала мені Ваше вітання і переказала, що Ви маєте на думці завітати до Херсона. Дякую за пам'ять! І дуже радий буду нарешті привітати Вас у себе. Ми з дружиною просимо Вас з вокзалу прямувати прямо до нас, під нашу стріху, до наших пенатів. Поживемо який час вкупі. Тільки не відкладайте поїздки на деякий час. Зараз, після холодів і бурь у нас має налагодитись гарна погода. Можна буде оглянути Херсона, поплавати на пароплавах.

Багато не пишу, бо жду побачити Вас не в довгій часі³².

А поки будьте здорові.

Ваш М. Чернявський

11.IX.1929.

(ЦДАЛМ. Ф. 464.Тичина П.Г. Оп. 1. Спр. 7832. Арк. 1 зв. Автограф).

* * *

[Конверт]

Київ

Ул. Ленина № 68

кв. 68

Павлу Григорьевичу Тычине

Херсон, Перекопская 3, С. В. Чернявская

[На штампі: Київ 20.9.40. Штамп пошти Херсону – нерозбірливо, надірвано].

Лист написано російською мовою; темно-синім чорнилом. Синім чорнилом іншого відтінку акуратним круглим почерком праворуч зверху на 1 арк. написано: «Відповідь 17.X.».

Глубокоуважаемый

Павел Григорьевич!

Вас удивит мое письмо, но бывает у людей такое положение, что приходится забывать и гордость, и неловкость и хвататься, как утопающему за соломинку. В таком положении нахожусь сейчас и я. Расскажу Вам все. Как Вы знаете у нас есть дом³³, он старый и требует много ремонта, а

²⁴ У серпні 1925 р. П. Тичина вперше відпочивав у Криму в Алушті.

²⁵ Олександр Олесь (1878–1944) – український поет-лірик, драматург, перекладач.

²⁶ Мається на увазі перша збірка ліричних поезій Олександра Олесь «3 журбою радість обнялась» (1906), яка принесла поетові визнання.

²⁷ «Щороку» (1904, 1910) – поема Олександра Олесь, художні особливості якої відповідають естетичі символізму, увійшла до збірки Олександра Олесь «Твори. Том III», 1911, 1918, 1917 pp.).

²⁸ Поетичні рядки Олександра Олесь з розділу XIX «Раз вночі прокинувся вітер» поеми «Щороку».

²⁹ Тут в значенні великий діамант в оправі.

³⁰ Справді, під час своєї закордонної подорожі П. Тичина зустрівся з Олександром Олесем у Празі 1925 р.

³¹ Цей лист зберігся без конверта. Він має друковану копію, на якій вгорі червоним олівцем написано «Це – копія? А де ж лист?» Знизу підпис «Ваш М. Чернявський» також підкреслено червоним олівцем. Синім олівцем рукою П. Тичини дописано: «А я ж іще, здається, був у Туреччині». П. Тичина помилився: у Туреччині він був наприкінці 1928 р. разом із делегацією вчених-орієнталістів.

³² На жаль, ця зустріч не відбулася, бо вже у жовтні 1929 р. М. Чернявський разом з групою викладачів Херсонського інституту народної освіти був заарештований із звинуваченням у причетності до Спілки визволення України. Поетові інкримінувалося ідеологічне керівництво просвітницьким товариством «Українська хата» та утворення у Херсоні автокефальної церкви.

³³ У червні 1938 р. (через пів року після втрати письменника) будинок – власність родини Чернявських – місцева влада неправомірно конфіскувала. С. Чернявський «як дружині репресованого» наказали покинути Херсон. Однак уже на початку 1939 р. будинок їй повернули й дозволили в ньому жити.

поддерживать его в последние годы у меня не было никакой возможности. Квартиранты³⁴ платят гроши, а ремонта требуют. И вот некоторые из них подали в Коммун[альный] Отдел заявление, что я не делаю ремонта, и Ком[мунальный] От[дел] прислал мне требование сделать необходимый ремонт, иначе меня привлекут к ответственности за разрушение жилплощади. Срок дан до 1 окт[ября]. Я хлопотала, чтобы мне разрешили продать дом, и я теперь имею право сделать это. Мне необходимо его продать, но ведь сразу не продашь, нужно на это время. А ремонт необходимо сделать, главным образом подчинить крышу, которая сильно течет. Если я ремонта не сделаю – у меня заберут дом за бесхозяйственность. Если это случится – я останусь нищей. В бытность мою в Киеве Вы были так добры, что предлагали мне свою помощь. В тот момент я могла обходиться без нее и я поблагодарила Вас, но отказалась. Теперь же я нахожусь в таком ужасном безвыходном положении, что не могу спать по ночам, хорошие мысли не дают. Что мне делать? Где взять необходимую сумму, чтобы вывернуться до продажи дома?! Дети сами еле сводят концы с концами и не могут дать мне нужную сумму на ремонт дома. Продать мне сейчас нечего, кроме одежды моего мужа, но я боюсь продать его вещи, а вдруг он жив и возвратится? Ведь ему нечего будет одеть! Но мысль, что у меня могут взять последнее имущество – дом – сводит меня с ума. Ведь всю жизнь мы все трудились, чтобы приобрести и выплатить этот дом³⁵, хотели иметь угол на старость, и вдруг его заберут! И вот в одну из бессонных ночей у меня явилась смелая мысль обратиться за помощью к Вам. Простите меня за это. Я прошу Вас, займите мне 1000 р. на ремонт, не дайте, а займите³⁶ на время, Павел Григорьевич! Помогите мне! Как только я продам хоть часть дома, я сейчас же возвращу их Вам с благодарностью. Я гордый человек и обращаюсь с такой просьбой к чужому человеку мне очень тяжело, но у меня нет выхода, я погибаю и прошу подать мне руку помощи. Мне не к кому больше обратиться. Ради моего несчастного мужа – помогите! Клянусь Вам, что Ваши деньги не пропадут, я честный человек, и если бы у меня не было надежды на то, что я со временем смогу их Вам возвратить – я бы не решилась просить их у Вас. Я являюсь совладельцем мужа, так как дом нажит нами вместе и во всяком случае половина дома моя, а на вторую половину соц'обес³⁷ назначил опекуна, и вместе с ним я могу продать и весь дом. Если Вы займете мне эту сумму, я сейчас же пришлю Вам расписку, что получила от Вас эту сумму. О муже³⁸ и до сих пор ничего не узнал Ал[ександр] Ев[докимович]³⁹, так что тут одна грусть и печаль безысходная!.. У меня уже пропала надежда, что кто-нибудь что-нибудь сделает, чтобы выручить несчастного старика. Злой рок преследует нас, а за что – неизвестно. Он страдает где-то, если еще жив, и меня тут бьют со всех сторон, и я часто хотела бы утром не проснуться, так легко мне жить. Как я понимаю теперь тех людей, которые в минуту отчаяния прекращают мучительную жизнь! Может быть, Вам придется видиться с Ал[ександром] Ев[докимовичем]. Корнийчуком, спросите его от себя, что сделано для того, чтобы хоть узнать, жив ли и где находится Ник[олай] Фед[орович]. Может, что узнаете – скажите, пожалуйста, мне. Я только имею от него сведения, что из Москвы еще ничего не отвечали ему. И это с января месяца! Разве могут Депутату Верхов[ного] Совета⁴⁰ ничего не ответить?⁴¹ Ну – надо кончаться. И так я отняла у Вас много времени своим письмом. Еще раз прошу у Вас прощения за него, но это просьба несчастного человека, которому нет выхода. Очень прошу Вас немедленно ответить или да, или нет⁴². Тогда я уже буду знать, что помощи мне ждать неоткуда, и не буду больше и бороться, а предоставлю себя на волю судьбы.

Простите и не осудите.
Уважающая Вас

С. Чернявская.

1940 г. 17 сентября.

Адрес мой: Херсон, Перекопская ул., дом № 3, Софье Васильевне Чернявской.
(ЦДАЛМ. Ф. 464. Тичина П.Г. Оп. 1. Спр. 7831. Арк. 1–4 зв. Автограф).

References

- Halchenko, S. (Comp.). Zhulynskvi, M. (Ed.). (1990). Tychna P. Zibrannia tvoriv: U 12 t. Lysty [Tychna P. Collected works: In 12 vol. Letters]. Kyiv, Ukraine.
Honchar, O. (Ed.). (1983). Tychna P. Zibrannia tvoriv: U 12 t.: Shchodennykovi zapysy. Lysty [Tychna P. Collected works: In 12 vol.: Diary entries. Letters]. Kyiv, Ukraine.

³⁴ Тут і в наступних двох реченнях підкреслено червоним олівцем, очевидно, П. Тичиною.

³⁵ У сер. 1920-х рр. у листі до брата Дмитра (датуємо за змістом збереженого фрагмента) М. Чернявський повідомляв: «Викупили хату з банку. Це нагорода за всі страждання».

³⁶ Тут і далі підкреслення С.В. Чернявської; зроблено тим самим чорним, що й сам лист.

³⁷ Система державного соціального забезпечення.

³⁸ Підкреслено червоним олівцем, очевидно, П. Тичиною.

³⁹ Ал. Ев. – Корнійчук Олександр Євдокимович (1905–1972) – письменник-драматург, публіцист, державний і громадський діяч доби СРСР, впливова фігура тогочасної українсько-радянської комуністичної номенклатури, у 1938–1941 рр. – голова Спілки письменників УРСР. 12 грудня 1939 р. С. Чернявська звернулася до О. Корнійчука з проханням з'ясувати, де її чоловік, і порятувати невинного старого письменника.

⁴⁰ О.Є. Корнійчук був депутатом ВР УРСР та СРСР 1–8 скликань.

⁴¹ Насправді О. Корнійчук 7 лютого 1940. звернувся до Генпрокуратури СРСР з проханням переглянути справу М. Чернявської і зреагувати на заяву його дружини. Відповідь дали з органів НКВД майже через десять місяців (30 листопада 1940 р.), у ній повідомлялось, що підстав для перегляду справи не знайдено і скаргу С. Чернявської постановили залишити «без последствия». Отже, на час написання Софією Василівною листа до П. Тичини О. Корнійчук відповіді з органів НКВС ще не отримав.

⁴² Підкреслено авторкою листа – С.В. Чернявською.

Галак Інна Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького (вул. Саксаганського, 97, м. Київ, 01032, Україна).

Halak Inna– Ph.D. in philology, docent, deputy director for scientific work of the Museum of outstanding figures of Ukrainian culture Lesia Ukrainka, Mykola Lysenko, Panas Saksahanskyi, Mykhailo Starytskyi (97 Saksahanskyi str., Kyiv, 01032, Ukraine).

E-mail: ipgalak@gmail.com

Дата подання: 17 жовтня 2025 р.

Дата затвердження до друку: 24 січня 2026 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Галак, І. Листи Миколи та Софії Чернявських до Павла Тичини. *Сіверянський літопис*. 2026. № 1. С. 120–127. DOI: 10.58407/litopis.260114.

Цитування за стандартом APA

Halak, I. (2026). Lysty Mykoly ta Sofii Cherniavskykh do Pavla Tychyny [Letters from Mykola and Sofia Cherniavski to Pavlo Tychyna]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 120–127. DOI: 10.58407/litopis.260114.

